

ANDRAGOŠKI CENTER SLOVENIJE

Projekt **ESS - Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011**

Aktivnost: **Evalvacija in prenova javno veljavnih programov za razvoj pismenosti, programa PUM in programa Računalniška pismenost za odrasle**

Aktivnost: **Evalvacija in prenova programa usposabljanja za strokovne delavce**

IZHODIŠČA IN STROKOVNE PODLAGE ZA PRENOVO PROGRAMOV

1. Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM)
2. Temeljno usposabljanje za mentorje PUM (TUM PUM)
3. Programi Usposabljanja za življenjsko uspešnost (5 programov UŽU)
4. Programi Temeljnega usposabljanja učiteljev UŽU (5 programov TU UŽU)
5. Računalniška pismenost za odrasle (RPO)

Načrtna vlaganja v področje splošnega neformalnega izobraževanja lahko, posredno in z ustreznimi razvitimi podpornimi dejavnostmi, največ prispevajo k premoščanju družbenih, medgeneracijskih in prostorskih razlik, socialni vključenosti, aktivnemu državljanstvu, kulturni razgledanosti in strpnosti do drugačnosti, na daljši rok pa prispevajo tudi k dvigovanju izobrazbene ravni prebivalstva'.

(iz predloga ReNPIO 2011-2015)

Ljubljana, april 2011

Projekt financirata Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada ter Ministrstvo RS za šolstvo in šport. Projekt se izvaja v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007-2013, razvojne prioritete »Razvoj človeških virov in vseživljenjskega učenja« in prednostne usmeritve »Izboljševanje kakovosti in učinkovitosti sistemov izobraževanja in usposabljanja.«

Kazalo

I. Predstavitev	4
II. Metodologija	5
III. Rezultati evalvacije JV programa Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) ter programa temeljnega usposabljanja mentorjev PUM (TUM PUM).....	7
Uvod.....	7
Pomembnejše ugotovitve.....	8
Splošne ugotovitve empirične evalvacije o programih PUM in TUM	8
Uresničevanje ciljev programa.....	8
Pridobljeno znanje in kompetence.....	9
Doseganje potreb udeležениh.....	9
Vključevanje udeležencev glede na opredeljeno ciljno skupino	10
Kakovost temeljnega usposabljanja in usposobljenost mentorjev	10
IV. Predlogi za prenovo JV programa PUM ter programa TUM PUM	11
Nekateri predlogi in izkušnje iz prakse.....	11
Predlogi za prenovo programa PUM.....	11
Predlogi za prenovo programa TUM PUM:.....	12
V. Rezultati Evalvacije JV programov UŽU in programov temeljnega usposabljanja učiteljev TU UŽU	14
Uvod.....	14
Pomembnejše ugotovitve.....	15
Splošne ugotovitve empirične evalvacije programov za udeležence.....	15
Pridobljeno znanje in kompetence.....	15
Doseganje potreb udeležениh in uresničevanje ciljev programov	17
Vključevanje udeležencev glede na opredeljene ciljne skupine.....	19
Kakovost temeljnega usposabljanja in usposobljenost učiteljev.....	20
IV. Predlogi za prenovo JV programov UŽU in programov TU UŽU	21
Nekateri predlogi in izkušnje iz prakse.....	21
Predlogi za prenovo programov UŽU	21
Predlogi za prenovo programov temeljnega usposabljanja učiteljev	22
VI. Rezultati Evalvacije JV programa Računalniška pismenost za odrasle	23

Uvod.....	23
Pomembnejše ugotovitve.....	24
Splošne ugotovitve empirične evalvacije programa RPO	24
Uresničevanje ciljev programa in pridobljeno znanje in kompetence.....	24
Vključevanje udeležencev glede na opredeljeno ciljno skupino programa.....	25
Usposobljenost učiteljev.....	25
IV. Predlogi za prenovo JV programa Računalniška pismenost za odrasle.....	26
Nekateri predlogi in izkušnje iz prakse.....	26
Predlogi za prenovo programa RPO.....	26
VII. Priloga.....	28
Smernice za politiko in prakso razvoja temeljnih spretnosti odraslih evropskega Akcijskega načrta za izobraževanje odraslih.....	28

I. Predstavitev

Ta dokument obsega izhodišča za prenovu programov, ki slonijo na rezultatih Evalvacije javno veljavnih programov za razvoj pismenosti, programa PUM in programa računalniške pismenosti ter evalvacije programov usposabljanja za strokovne delavce, ki smo jih izpeljali v okviru projekta ESS Razvoj pismenosti ter ugotavljanje in priznavanje neformalnega učenja od 2009 do 2011. Projekt sta sofinancirala Evropski socialni sklad in Ministrstvo za šolstvo in šport.

Izhodišča dopolnjujejo tudi strokovne podlage, ki smo jih z namenom, da so dostopne najširšemu krogu strokovnjakov zbrali in uredili v samostojni publikaciji z naslovom Obrazi pismenosti. Ta publikacija obsega 12 vrhunskih prispevkov, kjer strokovnjaki obravnavajo različne teme, posebej pomembne za prenovu programov. Publikacija je objavljena na spletni strani: http://arhiv.acs.si/publikacije/Obrazi_pismenosti.pdf.

Namen evalvacije je bila strokovna in znanstvena presoja doseganja ciljev in učinkov programov, namenjenih ranljivim skupinam odraslih. Predmet evalvacije so bili programi, ki se financirajo iz javnih sredstev in s katerimi uresničujemo cilje prvega prednostnega področja Splošno izobraževanje in učenje odraslih Resolucije o nacionalnem programu izobraževanja odraslih, ki jo je sprejela Vlada RS, julija 2004. Evalvacija je potekala z vidika posameznikov in programov, njihove učinke pa smo presojali z vidika doseganja strateških ciljev izobraževanja odraslih v Sloveniji ter smernic izobraževanja in usposabljanja odraslih Evropske unije. Rezultati evalvacije so podlaga za prenovu programov ter uvajanje programskih in sistemskih novosti. Je prva nacionalna znanstvena presoja učinkov javno veljavnih programov za razvoj pismenosti odraslih v Sloveniji, odkar so bili razviti v sedanji obliki. Za javno veljavni programu PUM je že bila opravljena nacionalna evalvacija leta 2002.

V okviru projekta so bile predvidene tri evalvacijske študije, ki naj bi načrtovalcem politike tudi odgovorile na vprašanja o kakovosti, učinkovitosti in ekonomičnosti izvajanja javno veljavnih izobraževalnih programov. Evalvacija je predvideni element v razvoju programov izobraževanja in usposabljanja in daje razvijalcem programov informacijo o tem, ali izobraževalni programi zadovoljujejo izobraževalne potrebe ciljnih skupin in dosegajo s programom zastavljene cilje na ravni posameznika, programa in na ravni doseganja postavljenih strateških ciljev, pri čemer sta enako pomembna kvalitativni in kvantitativni zorni kot presoje.

Evalvacija javno veljavnih programov za odrasle in programov za strokovne delavce se je v letih 2009-2010 odvijala v več korakih, ki so obsegali pripravo načrta evalvacije, zbiranje podatkov v skladu z načrtom, obdelavo in analizo zbranih podatkov ter pripravo zaključkov ter predlogov za prenovu programov. Načrt evalvacije je obsegal: temeljna izhodišča, opredelitev ciljev in vsebinskih področij evalvacije, raziskovalni model z raziskovalnimi vprašanji in instrumenti za zbiranje podatkov ter predvidene metode obdelave podatkov, časovni načrt izvedbe in predvidene rezultate.

Ta dokument obsega kratko predstavitev metodologije evalvacije, izbrane pomembnejše ugotovitve iz empiričnega in racionalnega dela evalvacije, ki so povzete po posameznih evalvacijskih študijah ter glavne predloge za posodabljanje in prenovu programov.

Naše predloge smo po analizi empiričnih podatkov usmerili v naslednja področja:

- posodobitev in izboljšanje programov za opredeljene ranljive skupine,
- priznavanje neformalno pridobljenih znanj,
- posodabljanje temeljnega usposabljanja,
- stalno strokovno izpopolnjevanje učiteljev, vzpostavitev strokovne opore mreži izvajalcev,
- svetovalno delo z omrežjem ustanov, ki podpirajo ugodno okolje programa in svetovanje posameznikom,
- sistemski pogoji za izvajanje in v podporo doseganja učinkov programov,
- zavezanost promociji pismenosti in temeljnih zmožnosti na nacionalni in lokalnih ravneh.

II. Metodologija

Programi UŽU, PUM in RPO so namenjeni ranljivim skupinam, zato je metodološki načrt vseboval tako kvantitativne kot kvalitativne pristope. Izvedli smo terensko in spletno anketiranje relevantnih subjektov, ter pol-strukturirane intervjuje, metodo fokusnih skupin in opazovanje z udeležbo neposredno v skupinah, kjer se programi izvajajo. S tako zasnovanim naborom pristopov smo skušali pridobiti veljavne in zanesljive informacije o izvajanju in učinkih opazovanih programov.

Predmet naše evalvacije je bilo sedem javno veljavnih programov za udeležence, med njimi PUM, pet programov UŽU (MI, BIPS, IP, MDM in MK) ter RPO. V evalvacijo so bili vključeni tudi programi temeljnega usposabljanja učiteljev v programih UŽU in mentorjev v programu PUM. Za program RPO se posebno usposabljanje za učitelje ni izvajalo. Skupaj je bilo evalviranih 7 programov za udeležence in 6 programov za usposabljanje učiteljev oziroma mentorjev, skupaj torej 13 programov.

Pri pripravi metodološkega načrta smo upoštevali sodobne teorije evalvacije t.im. evalvacije četrte generacije (Guba & Lincoln). Za evalvacije četrte generacije je značilna intenzivna vključitev vseh interesnih skupin, tako pri načrtovanju smeri evalvacije, kot tudi pri aktivnostih, ki jih je za kakovostno evalvacijo potrebno izvesti. V vseh treh študijah (UŽU, PUM in RPO) so nekateri subjekti bili skupni (npr. direktorji izvajalskih ustanov). Med njimi so bili najpomembnejši udeleženci v posameznih programih, ob njih pa mentorji, učitelji in direktorji izvajalskih ustanov, ki programe izvajajo. Obravnavali smo tudi organizatorje izobraževanja, predstavnike lokalnih skupnosti, snovalce programov in načrtovalce politik. V študijo PUM smo v raziskavo vključili še mentorje, ki so ob koncu leta 2009 obiskovali temeljno usposabljanje za mentorje. V študijo UŽU pa učitelje, ki so konec leta obiskovali temeljno usposabljanje za učitelje UŽU za programe IP, MK in MDM.

Slika 1: Število izpolnjenih inštrumentov*

SUBJEKTI	Kvantitativno	Kvalitativno
<i>Udeleženci</i>	748 (8,2%)	26
<i>Učitelji / mentorji</i>	451	22
<i>Direktorji</i>	54	12
<i>Organizatorji izobraževanja</i>	0	7
<i>Predstavniki lokalne skupnosti</i>	0	3
<i>Snovalci programov</i>	0	4
<i>Načrtovalci politik</i>	0	3
<i>Opazovanje z udeležbo (MK)</i>	0	2
<i>Fokusna skupina (MI, MDM)</i>	0	2
Skupaj	1253	81
Skupaj (kvalitativno in kvantitativno)	1334	

*Za učitelje, ki imajo licenco za več UŽU programov, smo vedno uporabili en prilagojen inštrument, ki je obsegal splošni del in specifični del, posebej namenjen določenim programom. To je razlog, da se skupno število opravljenih intervjujev, število zajetih subjektov in število inštrumentov v naših poročilih razlikujejo.

Izdelani so bili anketni vprašalniki za anketiranje udeležencev (razen udeležencev s posebnimi potrebami v programu MK). Skupaj je bilo izdelanih 18 različnih inštrumentov za anketni zajem podatkov, v povprečju pa je vsak inštrument vseboval 100 vprašanj odprtega ali zaprtega tipa. Zasnovanih je bilo tudi 9 različnih inštrumentov-opomnikov za izvajanje pol strukturiranih intervjujev, opazovanja z udeležbo in fokusnih skupin. Skupaj je bilo izdelanih torej 27 različnih inštrumentov. Anketne vprašalnike in opomnike smo pilotno preskusili.

Skupaj smo od vseh subjektov pridobili 1333 ustrezno izpolnjenih inštrumentov. V evalvaciji je sodelovalo 65 izvajalcev, ki so od leta 2005 do 2010 izvajali katerega od evalviranih programov (PUM, RPO, UŽU), 13 izvajalskih ustanov iz skorajda vseh statističnih regij po Sloveniji, smo tudi osebno obiskali. Od 1333 veljavno izpolnjenih inštrumentov je bilo skupaj 80 intervjujev, opazovanj z udeležbo in fokusnih skupin, 1253 pa anketnih vprašalnikov.

Slučajnostni vzorec 10% udeležencev za (osebno) anketiranje smo izbrali med 9137 udeleženci, ki so se v zadnjih petih letih vključili v opazovane programe. Vzorčni izračun je upošteval tako programsko kot regijsko razpršenost udeležencev, tako da smo izpolnili zahtevo reprezentativnosti. Stopnja odgovorov je bila precej visoka, saj smo pridobili 748 pravilno izpolnjenih anketnih vprašalnikov, kar je 8,2% populacije udeležencev. Ankete so izpeljali usposobljeni anketarji (22). Učitelji, mentorji in direktorji so bili zajeti populacijsko (vsi aktivni učitelji, vsi aktivni mentorji, vsi direktorji, ki izvajajo programa), tako da vzorčnega izračuna nismo izvedli. Vzorčni okvir sta potrdila svetovalca za metodologijo dr. Marko Radovan in dr. Valentin Bucik iz Filozofske fakultete v Ljubljani, in sicer na podlagi ugotovitve, da so znani demografski podatki celotne populacije udeležencev. Te podatke smo pridobili iz poročil izvajalcev in jih vnesli v spletno aplikacijo za spremljanje uresničevanja ReNPIO 2005-2010. Analiza je pokazala ujemanje vzorca in populacije v vseh ključnih demografskih parametrih, manjše razlike so se pokazale v nekoliko višji povprečni starosti udeležencev programa IP v vzorcu v primerjavi s populacijo udeležencev v programu UŽU-IP.

III. Rezultati evalvacije JV programa Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) ter programa temeljnega usposabljanja mentorjev PUM (TUM PUM)

Uvod

Predmet evalvacijske študije sta bila program Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) in temeljno usposabljanje za mentorjev v programu PUM (TUM PUM). Program Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) je javnoveljavni splošno izobraževalni program, ki ga je sprejel minister za šolstvo julija 1999. Program PUM je eden prvih javno veljavnih programov za odrasle ter splošno izobraževalni program za odrasle, ki je bil pripravljen v skladu z izhodišči kurikularne prenove izobraževanja odraslih. Za javno veljavni programu PUM je že bila opravljena nacionalna evalvacija leta 2002¹, ki je potrdila ugodne socialno-integracijske učinke programa za mlade osipnike in ustreznost strokovnih in teoretskih izhodišč programa PUM. V študiji smo si zastavili dve glavni raziskovalni vprašanji:

- Kako javno veljavni program PUM v spremenjenih družbenih in gospodarskih okoliščinah zadovoljuje potrebe ciljne skupine, ki ji je namenjen in koliko dosega zastavljene cilje programa?
- Ali je program Temeljnega usposabljanja mentorjev PUM ustrezen in ali dosega zastavljene cilje?

Evalvacija je zajela vse izvajalske ustanove in vse mentorje programa PUM, ki so program izvajali od leta 2005 do 2010. Po nam dosegljivih podatkih je v tem obdobju program PUM obiskovalo 1668 udeležencev.² Program je v letu, ko je potekala evalvacija, izvajalo 10 izvajalskih ustanov, v vseh opazovanih letih pa 13 izvajalskih ustanov. V evalvacijo smo zajeli 47 mentorjev.³ Preučevani vzorec je obsegal 151 (9%) udeležencev programa od 2005-2010, 37 mentorjev (od 47) in 11 direktorjev izvajalskih ustanov.

Za program PUM smo na osnovi empirične evalvacije izoblikovali naslednje ključne predloge za prenavo:

- več storiti za priznavanje neformalno pridobljenih znanj
- preučiti možnosti za podaljšanje vključitve za najbolj ranljive posameznike
- oživiti produkcijski modul programa
- temeljno usposabljanje mentorjev prenoviti in dopolniti z novimi vsebinami
- program narediti dostopnejši večji skupini mladih.

---

1 Istenič, S.A. in drugi (2003): Evalvacija socialno integracijske vloge programa Projektno učenje za mlajše odrasle. Filozofska fakulteta v Ljubljani, Ljubljana.

2 Podatki so vzeti iz aplikacije za spremljanje uresničevanja ReNPIO, ki jo je razvil ACS.

3 Za izvajanje programa je bilo v vseh letih delovanja PUM usposobljenih 109 mentorjev, v povprečju pa jih na leto dela v PUM od 30 – 36.

Pomembnejše ugotovitve

Splošne ugotovitve empirične evalvacije o programih PUM in TUM

Splošna ocena programa PUM s strani vseh subjektov v raziskavi je, da je program dober in ustrezen. Zelo dobro se uresničuje socialno integracijska vloga programa za mlade osipnike, kar se ujema z rezultati evalvacije iz leta 2002. Za 83% udeležencev je po njihovem lastnem mnenju zaradi udeležbe v programu PUM prišlo do (pozitivnih) sprememb v življenju, pri nekaterih do manjših, pri nekaterih pa do pomembnih življenjskih sprememb (podobno ocenjuje tudi tri četrtine vseh mentorjev). Po oceni mentorjev so udeleženci ob ponovni vključitvi v izobraževanje ali njegovem nadaljevanju zaradi pridobljenih znanj zelo pogosto bolj uspešni (potrjuje tudi skoraj tri četrtine anketiranih bivših udeležencev). Za veliko večino udeležencev (98,6%) je bila učna izkušnja v programu PUM namreč bistveno drugačna od njihovih šolskih izkušenj.

Temeljno usposabljanje mentorjev je tako po oceni novih mentorjev kot izkušenih mentorjev dobro. Kot šibke točke v usposobljenosti navajajo (posredno potrdijo tudi udeleženci) zgolj nekatere teme in vsebine, na primer: znanja o tem, kako ravnati z mladimi, ki zaidejo v kriminal, z mladimi, ki imajo ob vstopu v program številne negativne življenjske izkušnje, o novih oblikah učenja, ki niso moreče in dolgočasne.

Splošen predlog na podlagi empirične in racionalne evalvacije programa PUM v okviru našega projekta je, da je potrebno program posodobiti v nekaterih točkah (podrobneje v nadaljevanju) in bolje urediti sistemske pogoje za delovanje programa. Zaradi predlaganih dopolnitev v programu PUM je potrebno posodobiti tudi program temeljnega usposabljanja mentorjev in poudariti manjkajoče vsebine.

Potreben pa je razmislek - glede na ugodne rezultate evalvacije – kako program izvajati v novih okoljih, kjer se še ne izvaja, da bi z njim dosegli večje število mladih osipnikov.

Uresničevanje ciljev programa

Kot ključni cilji programa so opredeljeni socialna reintegracija mladih osipnikov preko uspešnosti pri nadaljevanju izobraževanja in (ali) pri izbrani poklicni karieri. Mentorji ocenjujejo, da se ti cilji dosegajo v veliki meri. Udeleženci potrdijo rezultate prve evalvacije: nekaj manj kot polovica jih nadaljuje redno šolanje, četrtina se jih zaposli, manjši delež (18%) jih še vedno nima ideje, kaj bi počeli. Prav za te mlade bi kazalo izpeljati podrobnejšo študijo, zakaj nanje program ni vplival v pričakovani meri.

Izkušnje mentorjev kažejo, da se oba cilja programa (vrnitev v izobraževanje in vključitev v delo) spremljata in tehtata ves čas vključitve v program, saj prihaja do ključnih sprememb v pogledih mladih in se težišče njihovega interesa postopno spreminja. V tej dvojni fleksibilnosti je tudi izvirnost in kakovost programa PUM.

Program je glede na ocene velike večine udeležencev in nekaj več kot polovice mentorjev ustreznega obsega. Glede na njihove izkušnje je potrebno dolžino programa gledati z vidika potreb posameznika: za nekatere zadošča vključitev za manj kot eno leto, je pa določena (manjša) skupina udeležencev, za katere je mogoče zagotoviti dolgoročne učinke programa le tako, da se ponovno vključijo vanj oziroma, da se obseg bivanja v PUM zanje poveča. Analize kažejo, da ni drugih izobraževalnih programov za mlade, ki bi delovali na teh področjih. Po potrebi bi bili

udeleženci lahko vključeni v program tudi dlje, saj je ustrezna dolžina vključitve odvisna od posameznika in postavljenega individualnega cilja.

Velika večina udeležencev ohranja zmerne ali tesne stike z mentorji in programom PUM tudi po odhodu iz programa. Skoraj četrtnina jih ostane aktivnih v programu tudi kot prostovoljci. Program za njih deluje kot socialna podpora mreža, ki jim je na voljo tudi, ko prenehajo formalni pogoji vključitve.

Pridobljeno znanje in kompetence

Mentorji so bili mnenja, da mladi še ne prepoznavajo pomena neformalnega izobraževanja, zato so njihovi interesi bolj vezani na pridobitev formalne izobrazbe. Četrtnina udeležencev se udeleži drugih programov izvajalke, s čimer pridobivajo še širši spekter kompetenc in znanj. Veliko udeležencev pa v času programa razvije hobi, ki ga po lastnih besedah negujejo še danes. Vse naštetu kaže na razvoj in prisotnost »mehkih« kompetenc, ki jih je sicer težko meriti. Posebna pozornost naj bo namenjena ugotavljanju, kateri hobi bi mladega osipnika najbolj izpolnil.

Udeleženci v programu največ splošnega znanja pridobivajo skozi vsebine s področja kulture in ekologije ter zdravja, primanjkljaj se kaže na področju temeljnih matematičnih veščin za vsakdanjo rabo, spoznavanja temeljnih naravoslovnih zakonitosti in osnov podjetništva. Glede znanja za oblikovanje poklicne identitete je v izvedbah največji poudarek na poklicni informiranosti in odkrivanju lastnih interesov, bistveno manjši poudarek pa na bolj praktičnih dimenzijah - razvijanju spretnosti navezovanja stikov z delodajalci, samopromociji ali spoznavanju delovno pravnih razmerij v sferi dela. Po oceni mentorjev udeleženci v programu pridobivajo največ znanja za sociokulturno delovanje s področja medosebnih odnosov, dela v skupini, samozavesti in odgovornosti za svoje ravnanje. Med šibkimi točkami s tega področja so znanja za ravnanje (postopanje na uradih, bankah...) ter oblikovanje nacionalne pripadnosti.

Kot sistemsko pomanjkljivost mentorji omenjajo, da udeleženci sicer dobijo javnoveljavno listino, a ta nima ustrezne veljave pri vključevanju v nadaljnje šolanje, kar jih demotivira. Po njihovem mnenju bi bila potrebna vpeljava ustreznih dokazil o pridobljenih znanjih in kompetencah v PUM, ki bi jih mladi lahko uveljavljali pri nadaljevanju šolanja ali tudi na trgu dela, kar bi imelo dobre motivacijske učinke.

Doseganje potreb udeležencev

Praktično vsi udeleženci (91% pritrilnih odgovorov mentorjev) kot glavno pričakovanje ob vključitvi v program izražajo potrebo po pomoči pri učenju in dokončanju šolanja. Precej manj so izražena druga pričakovanja: pomoč pri iskanju zaposlitve, dobro počutje in druženje, pomoč pri ključnih življenjskih odločitvah ter radovednost. Udeleženci sami so v veliki večini (98%) potrdili, da jim je program koristil, kar je primerljiv podatek iz evalvacije v letu 2003 (kjer je to potrdilo 94% udeležencev). Ujemanje podatkov kaže, da je program v doseganju potreb in kakovosti izvedbe stabilen.

Udeleženci v programu dozoriijo in spremenijo svoje razmišljanje, sklepajo trdne prijateljske vezi, kar kaže na kakovostne spremembe, ki obetajo dolgoročne učinke. Udeleženci ohranjajo stike še po zaključku programa (je menilo 86% udeležencev, pritrnilo 90% mentorjev). Četrtnina udeležencev po zaključku deluje v vlogi prostovoljcev v PUM, kar kaže, da so se zgodili koreniti premiki v vrednotah mladih.

Mladi imajo ob vključitvi precejšnje težave s sodelovanjem in prilagajanjem skupini. Tisti, ki so pogodbeno vezani prek Zavoda za zaposlovanje, po izkušnjah mentorjev v programu ostanejo vse leto.

Največje ovire za vključitev mladih v program so neurejeni družinski odnosi, nestvarna pričakovanja, pomanjkanje delovnih navad in nepoznavanje programa, sledijo: oddaljenost, ki je približno enako pomembna kot droge in alkohol, izostanki, neustrezna družba vrstnikov in dejstvo, da mladim izobraževanje ni pomembno. Direktorji izvajalskih ustanov v tem okviru izpostavljajo nepoznavanje koristi in uporabnost znanj, ki jih mladi lahko pridobijo v programu PUM, kar odpira vprašanja učinkovitosti promocije programa.

Med najbolj izpostavljenimi neuresničeni željami udeležencev, mentorji navajajo skupno preživljanje prostega časa (izleti, skupne počitnice, strokovne ekskurzije, popoldanske aktivnosti), podaljšanje programov v popoldanske ure, možnost psihoterapevtske pomoči in več mentorskega dela s starši.

Vključevanje udeležencev glede na opredeljeno ciljno skupino

Velika večina udeležencev pripada ciljni skupini, kot jo je opredelil program. Mentorji zaznavajo nove skupine mladih, za katere bi bil program tudi primeren in vsaj pol mentorjev tudi predlaga, da bi opredelitev ciljne skupine v programu posodobili. Zaradi svojih specifičnih prednosti in kvalitet je program PUM posebej primeren za najbolj ranljive skupine mladih, ki so izobraževalno, ekonomsko in socialno prikrajšani ter večkratno izključeni. Krajši programi po mnenju snovalcev le deloma rešujejo kompleksnost težav predvidene ciljne skupine in ne omogočajo kompenzacije in preoblikovanja neustreznih izobraževalnih in osebnostnih vzorcev. Splošen problem, ki so ga izpostavili tudi mentorji, je pomanjkanje ustreznih evidenc o osipu in o mladih, ki se znajdejo v t.i. 'ničelnem statusu'. Brez teh podatkov je oteženo načrtovanje vključevanja osipnikov v program PUM, problematika mladih iz teh skupin pa ostaja prikrita.

Kakovost temeljnega usposabljanja in usposobljenost mentorjev

Tako novi mentorji, ki so se usposabljali med zadnjimi, kot tudi mentorji z dolgoletnimi izkušnjami so program usposabljanja ocenili kot kakovosten in primerne obsega. Med šibkimi točkami v usposobljenosti so mentorji navajali večšine dela z mladimi, ki zaidejo v kriminal ali imajo številne negativne življenjske izkušnje, potrebo po več vodene prakse, poznavanju več praktičnih, ustrezno teoretično utemeljenih primerov. Delo mentorja je zahtevno, zato so potrebne predhodne delovne izkušnje, zelo pomembno je timsko delo. Aktivni mentorji imajo povprečno 5 let delovnih izkušenj v izvedbah programa PUM in potrjujejo, da s pridobivanjem izkušenj šele postopno zorijo za kakovostno izvajanje programa. Velika večina (97% aktivnih mentorjev) ob tem delu občuti svoje profesionalno poslanstvo, 65% jih ima načrt ostati mentor. Kot kaže, je del mentorjev v svojem profesionalnem razvoju neizpolnjen, določen del pa po vsej verjetnosti zaradi obremenitev prekomerno izgoreva, na kar nakazuje tudi široka paleta potrebnih lastnosti za delo s to ciljno skupino. Mentorji zelo močno izpostavijo potrebo po stalni strokovni podpori pri izvajanju programa in možnosti izmenjave aktualnih izkušenj na področjih: : duševno zdravje, birokratsko delo na PUM-u (prijava projektov), finančna podpora za produkcijske projekte, iskanje sponzorjev, menedžment neprofitnih organizacij, bolj poglobljena razprava o svetovalnem delu, droga, kriminal, prekrški, odnosi v družini, pravne vsebine (varnost mentorjev in udeležencev), lokalne socialne mreže in pomen socialnega mreženja, človekove pravice in vloga predstavnika varuha človekovih pravic, psihološki svetovalni pristopi, supervizija (notranje doživljanje, stiske mentorjev) ter več usposabljanja za trenerje socialnih veščin.

Predlagali so tudi, da bi z osnovanjem »banke znanja (primeri dobre prakse)« omogočili uspešnejše sprotno reševanje konkretnih strokovnih vprašanj pri izvajanju programa.

IV. Predlogi za prenovo JV programa PUM ter programa TUM PUM

V nadaljevanju zgoščeno predstavljamo predloge za prenovo programov PUM in TUM. V začetnem delu navajamo nekaj izbranih predlogov iz prakse, ki so nam jih posredovali dolgoletni praktiki, v nadaljevanju pa nabor predlogov, ki smo jih oblikovali na osnovi empiričnih podatkov, analize mreže, teoretskih virov in drugih dokumentov.

Nekateri predlogi in izkušnje iz prakse

Večina naših informatorjev je opozorila, da je projektno financiranje programa neustrezno za program PUM. Finančna logika ESS projektov prek javnih razpisov ovira delovanje programa (npr: dnevno beleženje prisotnosti, vodenje finančne dokumentacije, poročanje).

Struktura, dinamika in viri financiranja programskih stroškov PUM so se med leti spreminjali, vendar ne vedno v prid nemotenega delovanja programa. Do leta 2007 se je program sofinanciral iz integralnega proračuna, za katerega je značilno, redno mesečno poravnavanje programskih stroškov izvajalcem do višine 2/3 (66 %) programskih stroškov. Kljub nezadostnemu obsegu javnih sredstev se je tak način zagotavljanja denarja za delovanje programa dobro prilegal programskih značilnostim PUMa, ki slonijo na projektnem delu in odprtem kurikulumu. Od leta 2007 naprej (najprej le 4 skupine, danes vse skupine) se PUM sofinancira iz sredstev Evropskega socialnega sklada, za katerega je značilno to, da se programska sredstva za izvajanje programa PUM zagotavlja v celoti (100 %) iz naslova sredstev ESS prek javnega razpisa. Pravila poročanja in dokazovanja stroškov za projekte, ki se sofinancirajo iz ESS, vnašajo dodatne stroške administriranja, ki v obdobjih poročanja (periodično 4-krat letno in letno), zasedejo glavnino delovnega časa 1 (enega) od treh delujočih mentorjev na skupino. To v večini primerov pomeni, da se s pedagoškim delom ukvarjata le 2 mentorja, kar je resno osiromašenje projekta. Vrsta in obseg programskih stroškov je določena s pravili ESS skladov in ne upošteva posebnosti odprtega kurikula PUM.

Glede potrebe po novem programu za mlade osipnike so subjekti evalvacije menili: »Lokacija ni problem. Nosilec bi pa moral biti izven šole, kajti učenci so alergični na šolo. Učenec ne zdrži v šoli in mora iti drugam, k drugemu izvajalcu in na drugo lokacijo.« Organizatorji izobraževanj so kot možno vsebinsko polje izpostavili premalo obdelano problematiko droge, saj obstajajo okolja, kjer se nihče ne ukvarja s tem problemom. Direktorji v izvajalskih ustanovah menijo, da bi kot ciljno skupino morali vključevati še mlajše udeležence, ker še niso izoblikovali škodljivih navad in se jim lažje pomaga.

Predlogi za prenovo programa PUM

Predlogi za vključevanje udeležencev:

- Posebno pozornost bi bilo potrebno nameniti problemu dostopnosti programa mladim iz odročnejših predelov (saj je oddaljenost eden od resnih oteževalnih dejavnikov za vključitev v program).
- Za tiste udeležence, ki imajo večje primanjkljaje na področju identitete, vrednot in ključnih kompetenc, se v program vpelje 'podporni ukrep' podaljšanja programa, s čimer se prepreči zdrs udeleženca v ponovno neaktivnost. Izvajalska organizacija pripravi individualni

- izobraževalni načrt za takega udeleženca in spremlja učinke ukrepa podaljšanja programa.
- Preučiti možnosti, kako bi ob vstopu natančneje določili bolj zavezujoče obveznosti vseh mladih, ki se vključijo v program (neke vrste sodelovalna »pogodba«).
  - Nekdanjim PUM-ovcem, ki imajo interes svoje znanje prenašati vrstnikom se omogoči opravljanje prostovoljnega dela. Posebna pozornost naj se namenja prostovoljskim dejavnostim znotraj in zunaj PUM-a, tako mentorjev kot udeležencev.
  - Udeležence se sistematično vključuje tudi v druge primerne programe izvajalske organizacije.
  - Veščine za razvoj prostočasnih dejavnosti se bolj sistematično vključujejo v individualne načrte.
  - Omogočiti je treba vključevanje novih skupin mladih npr. dijakov s pedagoško pogodbo, oseb s posebnimi potrebami, udeležencev, ki potrebujejo zgolj učno pomoč, socialno izključenih, bivših odvisnikov, bivših zapornikov, mladih brezdomcev in ustrezno usposobiti mentorje za delo s temi skupinami.
  - Podatki o mladih osipnikih v lokalnem okolju, bi morali biti na primeren način dostopni izobraževalnim organizacijam. Vzpostavi se sistem spremljanja gibanja osipa na nacionalni ravni ter evidenc najbolj ranljivih mladih, ki jih uradne statistike ne zajamejo, saj so brez vsakršnega statusa.

Predlogi za pridobivanje znanj in kompetenc

- Večjo pozornost namenjati ugotavljanju in oblikovanju poklicnih interesov mladostnika prek različnih oblik (produksijski projekti, prostovoljsko delo v lokalnem okolju, spodbujanje razvoja hobijev itd).
- Okrepiti je treba in v programu na novo ovrednotiti pomen in vlogo produkcijskih projektov. Prek teh projektov bi v večji meri razvijali pomanjkanje podjetniške kompetence in kompetenc za svet dela.
- Predlagamo, da se v večjem obsegu vpelje utrjevanje posameznih sklopov kompetenc prek prostovoljskega dela.
- Zagotoviti je treba možnosti in pogoje za evidentiranje in vrednotenje pridobljenih znanj in kompetenc.
- Opredeliti je potrebno področja ključnih kompetenc in temeljnih zmožnosti, ki jih mladi pridobivajo v PUM.

Predlogi za prenovo programa TUM PUM:

- Več pozornosti pri izboru tem usposabljanja bodočih mentorjev nameniti vprašanjem zasvojenosti in kriminala in mladim z številnimi negativnimi življenjskimi izkušnjami. Večji poudarek dati pridobivanju znanj mentorjev o alternativnih oblikah učenja, več informacij o novih kognitivnih raziskavah in spoznanjih kognitivnih znanosti. Več poudarka zmožnosti mentorja za graditev zdrave avtoritete.
- Potrebna bi bila uvedba obvezne prakse za nove mentorje, imeli naj bi več obiskov v skupini, v neposredni praksi, že med usposabljanjem in pred začetkom dela. Zaključna srečanja v okviru TUM naj bodo namenjena refleksiji in teoretični umestitvi izvajanj, ki so jih novi mentorji videli v praksi. V program TUM naj se vključujejo posamezniki z vsaj enim letom delovnih izkušenj z mladimi ali več let delovnih izkušenj nasploh.
- Več sistematične skrbi je treba nameniti kariernemu razvoju mentorjev (posebno pozornost pri izboru nameniti brezposelnim kandidatom) in v ta namen urediti status mentorja v sistemu VIZ.
- V izvedbah ponovno poudariti pomen osebnega odnosa mentor - udeleženec.
- Za doseganje pričakovane kakovosti in nadaljnji razvoj programa se znova vzpostavi stalno strokovno izpopolnjevanje mentorjev.

- Za ugotavljanje in evidentiranje pridobljenega znanja je treba ustrezno usposobiti mentorje, izvajalske ustanove pa se usposobi in spodbuja za ustrezno promocijo in uveljavljanje dosežkov udeležencev programov v lokalnem okolju.
- Okrepiti sodelovanje mentorjev s strokovnimi službami za psihoterapevtsko pomoč., dopolniti gradiva o mladostniških stiskah, gradiva naj bodo dostopna na spletu.
- Pripraviti krajša usposabljanja za zunanje sodelavce (iz omrežja ustanov, ki so relevantne za uspešno integracijo osipnikov).

Predlogi iz prakse:

- Ponovno se preuči najboljšo možnost financiranja programa v danih okoliščinah.
- V okviru izvajalskih organizacij se podporno delo za program PUM organizira tako, da se mentorje razbremeni administrativnih del (projektno poročanje) in prenesejo na strokovno-tehničnim sodelavce, mentorji in vodja mentorske skupine morajo mentorsko delo opravljati v večinskem deležu svojih delovnih obveznosti.
- Uredi se poklicni položaj mentorjev v sistemu vzgoje in izobraževanja, v tem okviru sistemizacija delovnega mesta in napredovanje.
- S strani financerja je potrebno zagotoviti mehanizme za sprotno spremljanje urejenosti razmer znotraj izvajalske ustanove in položaj mentorjev (npr. programska akreditacija, spremljanje izvajanje programa).
- Program PUM se zastavi organizacijsko tako, da se za produkcijske projekte zagotovi nove oblike sodelovanja v lokalnem okolju s podjetji, šolami, muzeji, knjižnicami, medijskimi hišami, izobraževalnimi organizacijami za odrasle, ipd., ki bi omogočale uporabo učnih virov in delavnic, za izpeljavo produkcijskih projektov.

V. Rezultati Evalvacije JV programov UŽU in programov temeljnega usposabljanja učiteljev TU UŽU

Uvod

Predmet evalvacije je bilo 5 javno veljavnih programov UŽU (usposabljanje za življenjsko uspešnost) ter 5 programov temeljnega usposabljanja učiteljev za izvajanje teh programov. Programi za udeležence so javno veljavni in splošno izobraževalni programi namenjeni zviševanju ravni pismenosti in temeljnih zmožnosti odraslih, in sicer so to: UŽU Most do izobrazbe (UŽU MI), UŽU Izzivi podeželja (UŽU IP), UŽU Jaz in moje delovno mesto (UŽU MDM), UŽU Moj korak (UŽU MK), UŽU Beremo in pišemo skupaj (UŽU BIPS). V programe se vključujejo manj izobraženi odrasli, za katere je nacionalna raziskava pismenosti (IALS – International Adult Literacy Survey, 1998) pokazala, da so zaradi izobrazbenih primanjkljajev in posledično primanjkljajev v temeljnih znanjih in zmožnostih, najbolj ranljivi. K vsakemu programu posebej je bil oblikovan tudi program Temeljnega usposabljanja učiteljev, ki so bili prav tako predmet te evalvacijske študije.

Značilnost programov UŽU je skupno jedro, ki obsega področja temeljnih zmožnosti, znanja in kompetenc na področjih, ki jih opredeljuje tudi Evropski okvir ključnih kompetenc, in sicer na znanja in zmožnosti povezanih s pismenostjo (branje, pisanje, računanje), socialnih spretnosti, načel vseživljenjskega učenja in aktivnega državljanstva ter učenja računalništva. Program MDM pa ima razširjeni kurikulum še s tujim jezikom, naravoslovjem na ravneh zahtevnosti osnovne šole za odrasle, nižjega poklicnega in splošnega poklicnega izobraževanja.

Specifična področja posameznega programa, pa izhajajo iz izobraževalnih potreb in interesov posamezne ciljne skupine. Programi so različni zato, ker predstavljajo z vidika programske zasnove UŽU različne učne vire, v katerih udeleženci razvijajo temeljne zmožnosti, ki vodijo k izboljševanju temeljnih zmožnosti na različnih ravneh in v različnih družbenih okoljih, upoštevajoč pri tem značilnosti in učne potrebe različnih podskupin. Osmišljanje izobraževanja z izbiranjem privlačnih vsebin in ustreznih metod dela je ključnega pomena pri motiviranju udeležencev iz najbolj ranljivih skupin odraslih za vključitev v izobraževanje.

Cilj evalvacijske študije je bil ugotoviti, koliko javno veljavni programi Usposabljanja za življenjsko uspešnost zadovoljujejo potrebe, v njih opredeljenih ciljnih skupin in koliko dosegajo zastavljene cilje glede na to, da so se v zadnjih letih družbene razmere in struktura ciljnih skupin, hitro spreminjale. V tem smislu je evalvacijska študija javno veljavnih programov UŽU ter programa Temeljnega usposabljanja učiteljev namenjena odgovoru na glavni raziskovalni vprašanje:

1. Kako javno veljavni programi UŽU v spremenjenih družbenih in gospodarskih okoliščinah zadovoljujejo potrebe ciljnih skupin, ki so jim programi namenjeni in koliko dosegajo zastavljene cilje programa?
2. Ali je program Temeljnega usposabljanja za učitelje ustrezen in ali dosega zastavljene cilje?

Evalvacija je zajela vse izvajalske ustanove in vse aktivne učitelje v programih UŽU, ki so program izvajali od leta 2005 do 2010. Po nam dosegljivih podatkih je v tem obdobju programe UŽU obiskovalo 3636 udeležencev.⁴ Program je od leta 2005 do 2010 izvajalo 53 izvajalskih ustanov. V evalvacijo smo zajeli 156 usposobljenih učiteljev. Preučevani vzorec je obsegal 274 (7,8%) udeležencev programa od 2005-2010, 69% aktivnih učiteljev in 82% direktorjev vseh izvajalskih ustanov, ki so izvajali programe UŽU v letih od 2005 do 2010.

---

⁴ Podatki so vzeti iz aplikacije za spremljanje uresničevanja ReNPIO, ki jo je razvil ACS.

Za programe UŽU smo na osnovi rezultatov empirične evalvacije kot ključne povzeli predloge:

- bolj dosledno v izvedbah uvajati pripravo osebnega izobraževalnega načrta in uvesti mapo učnih dosežkov za evidentiranje pridobljenega znanja in kompetenc,
- predloge o krajšanju nekaterih programov preučiti z vidika doseganja ciljev,
- stroški za animiranje ranljivih skupin so visoki, zato je potrebno izvajalske ustanove tudi finančno stimulirati,
- v programe zajeti večje število ranljivih skupin in več udeleženi, da bi dosegli premike v pismenosti na nacionalni ravni, oblikovati tudi nove programe za druge ciljne skupine,
- kurikulum programa temeljnega usposabljanja učiteljev dodatno osredotočiti na razvoj možnosti program prilagoditi potrebam okolja in udeležencev
- vzpostaviti stalno strokovno izpopolnjevanje učiteljev
- učiteljem omogočiti kolegialno izmenjevanje dobrih praks.
- na osnovi ugotovitev evalvacije natančneje določiti vstopne pogoje za učitelje.

Pomembnejše ugotovitve

Splošne ugotovitve empirične evalvacije programov za udeležence

Splošna ocena programov s strani vseh subjektov v raziskavi je, do so kakovostni in zelo ustrezni za ranljive ciljne skupine. Potrebovali bi podobne programe tudi za druge ranljive skupine, ki jih zaznavajo v posameznih lokalnih okoljih. Obstoječe programe je v nekaterih točkah potrebno posodobiti (npr. dodati aktualnejše vsebine, omogočiti spremljanje posameznikovega napredka in ustrezno evidentirati pridobljeno znanje). Praksa kaže, da so učinki programov boljši, če so programi ustrezno umeščeni (npr. programa MI in IP v Aktivno politiko zaposlovanja).

Temeljno usposabljanje učiteljev je tako po oceni novih kot izkušenih učiteljev UŽU dobro. Programe temeljnega usposabljanja za učitelje je potrebno posodobiti v okviru sodobnih spoznanj andragoške stroke v izobraževanju ranljivih skupin, predvsem pa na področju razvoja temeljnih zmožnosti in ključnih kompetenc, usposobiti učitelje za ugotavljanje potreb lokalnega okolja, ter za večjo avtonomnost pri prilagajanju programa potrebam posameznih ciljnih skupin ter posameznim udeležencem.

Rezultati evalvacije so ugodni, programi dajejo pozitivne učinke pri najbolj ranljivih skupinah odraslih. Če bi želeli dosegati vidnejše nacionalne premike na področju temeljnih zmožnosti in kompetenc odraslih, bi morali programe izvajati v bistveno večjem obsegu. Programi tržno niso zanimivi in se ne izvajajo, če jih denarno ne podpira država.

Pridobljeno znanje in kompetence

Evalvacija potrjuje, da je konceptualna zasnova programov UŽU tudi v praksi zaživela. Programi predvidevajo pridobivanje zmožnosti, znanj in kompetenc na področjih temeljnih znanj (branje, pisanje, računanje, sporazumevanje), učenje učenja, računalniških znanj, socialnih spretnosti ter aktivnega državljanstva. Program MDM pa ima razširjeni kurikulum še s tujim jezikom, naravoslovjem

na ravneh zahtevnosti osnovne šole za odrasle, nižjega poklicnega in splošnega poklicnega izobraževanja.

Posamezen program izhaja iz specifičnih potreb ciljne skupine, zato so temu prilagojene tudi vsebine. Vsebinski sklopi zajemajo področje dela, zasebnega življenja v domu in družini, ter področje življenja v skupnosti. Večletno izvajanje programa je pokazalo, da učitelji praviloma vsebinska področja iz kurikula programa izvedejo v obsegu 2/3. Glede izboljševanja programov je skupno mnenje učiteljev, da bi morali več storiti za ugotavljanje in vrednotenje pridobljenega znanja, kar bi tudi povečalo motivacijo udeležencev. Podrobneje je potrebno analizirati tudi aktualnost predlaganih vsebin in jih prenoviti, npr. IKT vsebine. Ocene učiteljev in izjave udeležencev samih pokažejo, da udeleženci programov UŽU pridobijo naslednja splošna znanja, spretnosti in izkušnje:

- opazno utrdijo (ali pridobijo) temeljne spretnosti;
- pride do pozitivne spremembe v izobraževalni izkušnji (s čimer predvidevamo dolgoročne učinke);
- poveča se motiviranost za izobraževanje, zaznavajo nove izobraževalne potrebe (želja po ponovni vključitvi, želja po nadaljevalnih oblikah, vključevanje v druge programe izvajalke...);
- pridobljeno znanje je uporabno v vsakdanjem življenju;
- direktorji izvajalskih ustanov menijo, da udeleženci opazno povečajo raven pismenosti in izboljšajo samopodobo.

Učitelji potrjujejo, da je v izvedbah med najbolj uporabljenimi pristopi projektno delo, ki je oblikovano kot celota v obsegu enega ali dveh srečanj (za razliko od PUMa gre tu za bistveno krajše programe). Izvedbe pomembno določa tudi sodelovanje zunanjih sodelavcev in ustanov. Med programi opazujemo nekatere posebnosti v praksi izvedb ter poudarkih na področju pridobljenih znanj:

Most do izobrazbe – MI	<u>Posebnosti izvedbe:</u> v večini izvedb sta uporabljena osebni izobraževalni načrt in zbirna mapa dosežkov. <u>Pridobljena znanja:</u> o iskanju, zbiranju in rabi informacij pa tudi obvladovanje računalnika za potrebe učenja (najmanj pa o učnih tipih in tehnikah učenja), načrtovanje lastne poklicne poti in možnosti na trgu dela. Pridobljena znanja za delo so uporabna za več kot polovico udeležencev programa MI. 30% učiteljev ocenjuje, da udeleženci pogosto zaradi pridobljenih znanj začnejo uresničevati tudi svoje podjetniške zamisli.
Moje delovno mesto – MDM	<u>Posebnosti izvedbe:</u> v večini primerov sta uporabljena osebni izobraževalni načrt in zbirna mapa dosežkov. Poudarek je na možnostih nadaljnjega šolanja in priznavanja znanja, pa tudi razreševanju problemov s področja delovnega mesta, dela, zaposlovanja. Najbolj aktualnim potrebam udeležencev odgovarjata tematska sklopa »moja delovna organizacija« in »jaz vseživljenjsko, polnomočno in dolgoročno« iz kurikula programa. Udeleženci so v veliko primerih že dosegali predpisane standarde, v nekaterih primerih ni bilo mogoče priskrbeti računalnikov ali pa je bilo v interesu ustanove, da se izvede več določenih vsebin. <u>Pridobljena znanja:</u> udeleženci so dobili spodbude za nadaljnje izobraževanje (62% pritrdilnih odgovorov), pogosto (73% pritrdilnih odgovorov) začnejo načrtovati nadaljnje šolanje in pridobitev poklica. 39% udeležencev si je postavilo nove karijerne cilje, pa tudi na svoje delo večinoma gledajo bolj pozitivno.
Beremo in pišemo skupaj – BIPS	<u>Posebnosti izvedbe:</u> uporabljeni specifični pristopi za delo s starši in otroki skupaj, izvedejo se obiski različnih ustanov, pomembno je ugotavljanje

	potreb udeleženi. Poudarek na razvijanju bralne kulture in bralnih veščin, pa tudi didaktičnih iger z otrokom in urjenje računskih spretnosti. <u>Pridobljena znanja:</u> vsi udeleženci (starši) so spoznali, da je učenje lahko prijetna izkušnja, prilagojena potrebam posameznika. 88% staršev je spoznalo, da se morajo občasno udeleževati takih oblik učenja, učitelji pa potrdijo pozitivnejši odnos do učenja tudi pri otrocih (74%).
Izzivi podeželja – IP	<u>Posebnosti izvedbe:</u> obisk primerov dobrih praks v regiji. Poudarek je na odkrivanju neizrabljenih možnosti razvoja na podeželju, pa tudi izvirnih možnosti osebnega dela in samozaposlitve na podeželju. <u>Pridobljena znanja:</u> o podjetniških zamislih je začelo razmišljati skoraj polovica udeležencev, 15% pa jih je ideje začelo tudi udejanjati.
Moj korak – MK	<u>Posebnosti izvedbe:</u> specifični pristopi za delo z odraslimi osebami z različnimi oviranostmi (slepi, gluhi, gibalno ovirani), obiski najrazličnejših ustanov. Poudarek je na varovanju zdravja in spoznavanju sistema zdravstvenega varstva, pa tudi veščinah vključevanja v družbo. Nekateri udeleženci niso mogli slediti zahtevnosti programa, zato učitelji program precej prilagajajo.

Doseganje potreb udeleženi in uresničevanje ciljev programov

Kot največjo kvaliteto in prednost programov za opredeljene ciljne skupine so učitelji za posamezne programe navajali posamezne učinke, ki zelo dobro izražajo temeljna izhodišča pri snovanju programa. Ta so bila skozi večletno prakso preizkušena in jih lahko razumemo kot univerzalni element, ki bistveno določa naravo programa. Programi izhajajo iz potreb predvidene ciljne skupine, zato je doseganje potreb ključno za njihovo učinkovitost (glej preglednico spodaj). Glavna pričakovanja in potrebe udeležencev ob vstopu so različna, v ospredje so izstopile nekatere potrebe dejanskih udeležencev. Velika večina učiteljev za vse programe potrdi, da je predvidene cilje mogoče v veliki meri doseči. To kaže tudi nizek osip iz programov, ki je v povprečju okoli 10% ali manj. Doseganje ciljev onemogočajo različne ovire. Med drugim tudi nepovezanost različnih ukrepov med resorji, s katerimi bi dodatno podprli doseganje predvidenih izhodov iz posameznih programov; primer za to je program MDM, ki je pripravljen za izboljševanje temeljnih zmožnosti za svet dela, pa ga ministrstvo pristojno za delo, sploh ne podpira. V evalvaciji se je pokazalo, da je potrebno spodbujanje nadaljnega strokovnega in raziskovalnega dela na področju izobraževalnih in drugih potreb posameznih ciljnih skupin, motivacije in dolgoročnih učinkov takih programov za ranljive skupine. Posebej bi bilo treba raziskati specifične ovire pripadnikov ranljivih skupin za vključitev v izobraževanje. Preučiti bi bilo treba možnosti, da se v slovenskem prostoru vpeljejo izkušnje iz drugih držav, ko skušajo izobraževanje pripeljati v življenjsko in delovno okolje ranljivih skupin in ne obratno.

Most do izobrazbe – MI	<u>Pričakovanja udeležencev:</u> so kombinacija več ciljev (obnovitev znanja in dokončanje šole ali novo izobraževanje). <u>Potrebe:</u> v največji meri udeležencem primanjkujejo ključna temeljna znanja nasploh, IKT veščine in spretnosti v medosebnih odnosih. <u>Učinki programa:</u> v večji motivaciji in pripravi na vstop v izobraževanje, udeleženci s programom pridobijo osnovo za nadaljnje izobraževanje in ugotovijo, da za izobraževanje ni nikoli prepozno. <u>Ovire za doseganje ciljev:</u> nova zaposlitev v času trajanja programa, nepoznavanje programa ali negotovost, nizka samopodoba, pomanjkanje motivacije. <u>Potrebne izboljšave:</u> velike rezerve za izboljševanje obstoječega programa

	so pri uporabi zbirne mape dosežkov in v sodelovanju zunanjih sodelavcev v izvedbah posameznih tem, izboljšati je potrebno promocijo programa.
Beremo in pišemo skupaj – BIPS	<u>Pričakovanja udeležencev:</u> prevladujoče pričakovanje staršev je, da dobijo znanje, kako pomagati otroku pri nalogah (92% pritrdilnih odgovorov učiteljev), po izjavah staršev samih pa je pomemben motiv za udeležbo tudi druženje in preživljanje prostega časa z otrokom. <u>Potrebe:</u> najbolj staršem primanjkuje znanj na področju strategij učenja, pisanja in komunikacijskih veščin, te teme pa učitelji v programu tudi najlažje izvedejo. <u>Učinki programa:</u> temelj je spoznavanje staršev in otrok skozi učenje, enakovredno vključevanje obojih v aktivnosti programa, v preživljanju skupnega časa staršev z otroki, kar omogoča kakovostne medosebne odnose. Učitelji poudarjajo tudi pozitivne učinke za otroke, ki se kažejo skozi izboljšanje učnega uspeha in večje pripravljenosti za delo v šoli, predvsem pa druženje otrok s starši v izobraževalnem okolju, kar omogoča ugodno izobraževalno izkušnjo in napredek pri odnosu do šolskega dela. <u>Ovire za doseganje cilja:</u> glavni vzrok je pomanjkanje časa (staršev), neusklajenost urnikov, včasih pa tudi sram in predsodki staršev, da je njihov otrok neuspešen, razlog pa je lahko tudi dejstvo, da izobraževanje ni vrednota in ni izobraževalnih navad. <u>Potrebne izboljšave:</u> v izrecnem sporočilu sestavljavcem programa Beremo in pišemo skupaj – BIPS so starši opozorili na neustrezno podobo programa v javnosti. Za večjo kakovost programa bi morali izboljšati materiale za projektno delo in posodobiti osnovne pripomočke. Za ta program bi bila pomembna in primerna možnost večkratne vključitve. Za kakovost izvedbe programa je zelo pomembna izkušnost učitelja. Preučiti je potrebno možnosti prilagoditve kurikula za starše migrante.
Moje delovno mesto – MDM	<u>Pričakovanja udeležencev:</u> učenje in spoznavanje novega, potrebe po računalniških znanjih, veščine za vsakodnevno življenje in odpiranje možnosti nadaljnjega izobraževanja. <u>Potrebe:</u> udeležencem najbolj primanjkuje znanj s področja IKT in o strategijah učenja. <u>Učinki programa:</u> dolžina programa marsikaj omogoča, ker gre za brezplačen program, namenjen zaposlenim in se izvaja v samem podjetju; v program so vključeni nižje izobraženi delavci, ki pred tem niso bili deležni nikakršnega dodatnega usposabljanja - udeleženci opazno pridobijo na samopodobi; priznani so standardi znanj (pridobitev poklicnih kompetenc), kar omogoča konkurenčno nastopanje na trgu delovne sile; pomembna je možnost sooblikovanja programa s strani podjetja. Udeleženci se po programu znajo bolje postaviti zase <u>Ovire za doseganje cilja:</u> pogosto velja kot ovira delovni čas, pa tudi dejstvo, da ni izobraževalnih navad in v okolju izobraževanje ni vrednota, ovira je lahko tudi neustrezno usklajevanje z vodilnimi v podjetju, premalo znanja, kako uveljaviti pridobljene kompetence. <u>Potrebne izboljšave:</u> Učitelji menijo, da je potrebno pretehtati število ur in nedorečen status programa. Program je glede na izkušnje z izvedbami potrebno usmeriti v določeno/izbrano poklicno temo. Pospesiti bi bilo smiselno prizadevanja, da postane priznan kot opravljeni teoretični del pri pridobivanju poklicne kvalifikacije, saj je po oceni učiteljev, ki ga izvajajo, to odličen program. Program se izvaja v zaporih, kar terja posebne

	prilagoditve. V podjetjih je potrebno večjo pozornost nameniti odnosom z vodstvom in kadrovske službo, saj notranje razmere v veliki meri vplivajo na izvedbo programa.
Izzivi podeželja – IP	<u>Pričakovanja udeležencev:</u> druženje, pomoč pri iskanju alternativnih virov dohodka in radovednost. Želja po boljšem socialnem položaju na podeželju je v manjši meri motiv za udeležbo (tako meni 37% učiteljev). <u>Potrebe:</u> podobno kot v primeru udeležencev MDM, tudi udeležencem IP najbolj primanjkuje znanj s področja IKT in strategij učenja. <u>Učinki programa:</u> podjetniške vsebine, ima vsebine povezane s podeželjem, izpostavljeni so primeri dobrih praks na podeželju, pomembna je praktična naravnost programa; udeleženci tega programa se začnejo ukvarjati z izvirnimi dodatnimi dejavnostmi, kar omogoča razvoj. Udeleženci se po programu znajo bolje postaviti zase. <u>Ovire za doseganje cilja:</u> program IP ima nekaj posebnosti, med njimi najbolj izstopajoča je neprimeren letni čas izvedbe, ker gre za pomanjkanje časa zaradi dela na kmetiji, včasih so ovira zdravstvene težave. <u>Potrebne izboljšave:</u> Program je po mnenju učiteljev preobsežen, zagotoviti je potrebno sredstva za ekskurzije udeležencev v druge regije zaradi ogleda dobrih praks in izvirnih rešitev.
Moj korak – MK	<u>Pričakovanja udeležencev:</u> druženje (za zvišanje kakovosti življenja) in aktivnost. <u>Potrebe:</u> udeleženci najbolj potrebujejo znanja in veščine za večjo samostojnost, med temi tudi veščine branja, pisanja, računanja. <u>Učinki programa:</u> Omogoča napredek na osebnotnem področju udeležencev, zagotavlja organizirano druženje in s tem večjo kakovost življenja oseb s posebnimi potrebami. <u>Ovire za doseganje cilja:</u> nismo zabeležili posebnih razlogov, omenimo naj le nezainteresiranost (tudi skrbnikov) ali strah potencialnih udeležencev pred novim, kar gre prisoditi specifičnosti ciljne skupine. <u>Potrebne izboljšave:</u> Za doseganje večjih učinkov programa bi bilo potrebno razmišljati o porazdelitvi izvajanja programa skozi vse leto, možnost večkratne vključitve oziroma o kakšni drugi trajnejši obliki druženja udeležencev.

Učitelji in udeleženci so potrdili, da so predvideni obsegi programov ustrezni. Učitelji so poudarili, da bi bila za nekatere skupine primerna ali potrebna neka oblika nadaljevanja, predvsem za programa Most do izobrazbe – MI in Beremo in pišemo skupaj – BIPS, s čimer bi zagotovili dolgoročne učinke. Učitelji programa Izzivi podeželja – IP so omenjali, da so program skrajšali. Za program MI so predlagali novost: kontinuirano mesečno spremljanje napredka udeležencev za dolgoročne učinke. Glede programa MDM pa je približno polovica učiteljev (ki so sicer za program usposobljeni, pa ga niso izvajali), menilo, da bi lahko program skrajšali. Presoditi je treba, ali predlogi za skrajšanje programov temeljijo na resničnih izkušnjah ali jih motivira bojazen, da daljši programi v delovnem okolju niso dobro sprejeti s strani delodajalcev, in kaj bi skrajševanje programa pomenilo za doseganje postavljenih ciljev.

Vključevanje udeležencev glede na opredeljene ciljne skupine

Programi UŽU so zasnovani na konceptu, ki za učenje in izobraževanje ranljivih skupin kot ključno predlaga prilagajanje njihovim ucnim in drugim potrebam. Na tem konceptu je utemeljena tudi motivacija ranljivih skupin odraslih za učenje. Evalvacija kaže, da je ta koncept ustrezen, seveda, če se v posamezne programe vključujejo pripadniki takih ciljnih skupin. V programe se v veliki meri (približno $\frac{3}{4}$) vključujejo ustrezni udeleženci. Problem pa je, da se v nekatere programe vključuje

manjši delež pripadnikov drugih ranljivih skupin, ki jih prvotno program ni predvidel. V programih Most do izobrazbe – MI in Moje delovno mesto – MDM je ta delež okoli 10%, v drugih pa več. V program Izzivi podeželja – IP so se povprečno vključevali nekoliko starejši udeleženci, med njimi tudi precej upokojevcov, le približno 1/2 je bilo predvidenih brezposelnih udeležencev, največje razhajanje pa nastaja v potrebi začeti dopolnilno dejavnost na podeželju - veliko udeleženih tega cilja nima. V program Most do izobrazbe - MI so se vključevali brezposelni odrasli s posebnimi potrebami, pri katerih ni bil cilj vključitev v nadaljnje formalno izobraževanje. V program Beremo in pišemo skupaj – BIPS so se vključevali starši, ki so imeli štiriletno izobrazbo in več, zato pri njih nekateri cilji programa BIPS niso povsem relevantni. Po drugi strani pa 58% učiteljev programa Beremo in pišemo skupaj – BIPS meni, da bi bilo potrebno vključevati »starše ne glede na izobrazbo«, program pa naj bi bil dostopen tudi »za drugo triado«. Polovica učiteljev programa Moj korak – MK meni, da bi ciljno skupino lahko »razširili«.

Kakovost temeljnega usposabljanja in usposobljenost učiteljev

Za zagotavljanje kakovosti dela in učinkov programov je osrednjega pomena dobra usposobljenost učiteljev in njihova motivacija za delo, ki se kaže tudi prek njihovega občutka predanosti delu učitelja v programih UŽU in doživljanju profesionalnega poslanstva na področju dela z ranljivimi skupinami.

Učitelji sami ocenjujejo, da sta bila tako kakovost kot obseg temeljnega usposabljanja skozi vsa leta ustrezna. Glede na potrebe pa izpostavljajo: posamezne vsebine v usposabljanju manjkajo, nadomestili naj bi jih s stalnim strokovnih izpopolnjevanjem - samo temeljno usposabljanje ni dovolj, potrebno je „dousposabljanje“. Menijo, da je na splošno še vedno potrebna tudi boljša usposobljenost v znanjih za delo z odraslimi iz ranljivih skupin (predvsem za učitelje, ki prihajajo na to področje dela iz šol). Premalo se namenja tudi poznavanju prakse (mnenje direktorjev), saj učitelji potrebujejo konkretne dobre zgleda. Pri programu Izzivi podeželja – IP bi bilo potrebna več znanja s področja marketinga in promocije, za Moje delovno mesto – MDM več primerov konkretno izdelanega načrta za izvedbo programa, ki je daljši od drugih. V usposabljanju za izvedbo programa Moj korak – MK pa nekateri učitelji pogrešajo določeno ozko specialistično znanje za izobraževalno delo z osebami s posebnimi potrebami.

Profesionalno poslanstvo in izziv učitelji občutijo pri delu v praksi, najbolj izrazito v programu Most do izobrazbe – MI (92%), kjer svoj glavni doprinos vidijo kot pomoč udeležencem v karieri in premagovanju strahu. Najmanj učiteljev delo s ciljno skupino kot svoje profesionalno poslanstvo izkusi v programu Beremo in pišemo skupaj – BIPS (36%), čeprav menijo, da mnogo lahko doprinesejo na področju družinske pismenosti. V programu Izzivi podeželja – IP je za učitelje (69%) izziv, da doprinesejo k področju razvoja na podeželju z motivacijo za izobraževanje in željo po razvoju. V programu Moje delovno mesto – MDM pa učitelje (55%) zanima predvsem konkretna ciljna skupina. V programu Moj korak – MK učitelji (57%) svoje poslanstvo doživljajo v prizadevanju za utrjevanje samozavesti udeležencev in izboljšanju kakovosti njihovega življenja. Vpliv predhodnih izkušenj na kakovost dela in izvedbo programa učitelji ocenjujejo kot velik in pomemben v vseh programih.

Kot ključne lastnosti so učitelji v vseh programih navajali zmožnost prisluhni udeležencu in se mu prilagoditi, za BIPS pa še posebne spretnosti animiranja in hkratnega dela z obojimi starši in otroci. Za IP in MDM tudi upoštevanje položaja in življenjskih problemov udeleženca. Posebej pomembne za MDM so tudi izkušnje z ranljivimi skupinami.

IV. Predlogi za prenovo JV programov UŽU in programov TU UŽU

V nadaljevanju zgoščeno predstavljamo predloge za prenovo programov UŽU in temeljnega usposabljanja učiteljev. V začetnem delu navajamo nekaj izbranih predlogov iz prakse, ki so nam jih posredovali dolgoletni praktiki, v nadaljevanju pa nabor predlogov, ki smo jih oblikovali na osnovi empiričnih podatkov, analize mreže, teoretskih virov in drugih dokumentov.

Nekateri predlogi in izkušnje iz prakse

Najpogosteje izpostavljen problem s strani naših informatorjev, je bil problem financiranja izobraževalnih programov za ranljive skupine prek javnih razpisov. To po sedanjih izkušnjah ne zagotavlja niti enakomerne pokritosti države s temi programi niti ne zagotavlja potrebne kakovosti. Izvajalcem, ki v okviru enega razpisa zagotovijo sodelovanje lokalnega okolja pri izvajanju programa, lahko v naslednjem razpisu ne uspe pridobiti programa. Tako izgubijo strateške partnerje in zaupanje lokalnega okolja. Za izobraževanje ranljivih skupin odraslih je treba vzpostaviti stabilnejše načine financiranja.

Doseganje ranljivih skupin zahteva veliko sistematičnega strokovnega dela, ki se izvajalcem lahko izplača le kot naložba, ki se povrne po določenem času. Animiranje ranljivih ciljnih skupin je zahtevno, negotovo in zamudno delo, ki ni ustrezno priznано v programskih stroških. Na ustrezen način je treba izvajalcem nadomestiti stroške animacijskih dejavnosti, ki so za doseganje ranljive skupine visoki, saj zahtevajo osebni in strokovno ustrezen pristop.

Negotovost financiranja izvajalce tudi sili v to, da najemajo gostujoče učitelje za izvajanje programov. Zaradi zunanjih sodelavcev je fluktuacija med njimi večja. Z novimi usposabljanji se pokrijejo le najnujnejše potrebe po učiteljih.

Predlogi za prenovo programov UŽU

Predlogi za vse programe UŽU:

- V izvedbe programov je treba dosledneje uvajati pripravo osebnega izobraževalnega načrta, ki je del mape učnih dosežkov.
- Za vse programe je treba sistematično uvajati postopke za evidentiranje in vrednotenje pridobljenega znanja in kompetenc.
- Standarde ključnih zmožnosti in kompetenc, ki jih omogočajo programi, bo potrebno opredeliti tako, da bodo omogočali njihovo transparentno ugotavljanje in evidentiranje.
- Za udeležence je potrebno pripraviti ustrezna učno-motivacijska gradiva (primerne video oddaje, zvočnice...), ki imajo za glavni cilj dvig splošnih znanj o pomenu temeljnih kompetenc v sodobni družbi.
- Informirati in usposobiti bo potrebno tudi druge strokovne delavce, ki pri svojem delu srečujejo pripadnike ranljivih skupin zato, da jih lahko ustrezneje usmerjajo v programe (svetovalci zaposlitve, kadrovski delavci, svetovalci za izobraževanje, socialni delavci itn.). Posebej je potrebno usposablјati svetovalne delavce za prepoznavanje potreb na področju temeljnih zmožnosti in ključnih kompetenc odraslih. V ta namen bi bilo potrebno pripraviti ustrezne diagnostične pripomočke.

Predlogi za program UŽU MI:

- Priporočamo, da se v program vključujejo odrasli, ki se nameravajo vključevati v nadaljnje formalno izobraževanje ali pa so vanj že vključeni.
- Izpelje se usposabljanje in informiranje svetovalnih delavcev in svetovalcev zaposlitve, o namenu in ciljih programa.

Predlogi za program BIPS:

- Program se lahko izvaja za vse zainteresirane starše otrok v prvi triadi, vendar se v tem primeru za program nameni dodatna denarna sredstva. V tem primeru, bo namreč bolj naravnano na usposabljanje staršev za pomoč otrokom pri učenju in šolskem delu in ne toliko za spodbujanje staršev iz ranljivih skupin za lastno učenje.

Predlog za program MDM:

- Program je treba umestiti v ponudbo APZ in socialni sporazum, ter tako zagotoviti interes sveta dela za ta program.
- Udeležencem je treba omogočiti pridobivanje delnih 'potrdil' o pridobljenem znanju (npr na ravni OŠ, NPI, SPI) in ne le ob koncu programa.
- Program se dopolni z vsebinami iz družboslovja.

Predlogi za program IP:

- Program IP se lahko skrajša za udeležence, ki v že teku programa dosežejo cilj. Priporočamo pa, da program podpira udeležence programa, še nekaj časa po doseženem cilju, saj tako lahko deluje motivacijsko na druge udeležence.
- Program je treba v večji meri povezovati z ukrepi in programi kmetijskega ministrstva na lokalni ravni.

Predlogi za program MK:

- V program je potrebno privabiti različne skupine odraslih s posebnimi potrebami v lokalnem okolju. To bi lažje zagotovili, če bi imel vsaj eden od učiteljev specialno rehabilitacijsko izobrazbo.

Predlogi za prenovu programov temeljnega usposabljanja učiteljev

---

Predlogi za usposabljanje učiteljev:

- Podrobneje je treba opredeliti vstopne pogoje za učitelje (npr. vrsta izobrazbe, izkušnje z učenjem odraslih, vstopno preverjanje znanja).
- Učitelje v programih za razvoj pismenosti je treba posebej dobro usposobiti za prepoznavanje ciljnih skupin v lokalnem okolju, ugotavljanje potreb ranljivih ter za učinkovito prilagajanje programa njihovim specifičnim potrebam. Tako bi omogočili vključevanje novih ranljivih skupin in boljše prileganje programov njihovim potrebam.
- V program temeljnega usposabljanja učiteljev se vključijo moduli usposabljanja učiteljev za razvoj posameznih kompetenc in za ugotavljanje in evidentiranje kompetenc.
- Za vzdrževanje kakovosti programov za razvoj pismenosti odraslih je nujno skrbeti za stalni strokovni razvoj učiteljev. Z uvedbo sistematično načrtovanega stalnega strokovnega izpopolnjevanja za učitelje se zagotovi kontinuiteta njihovega profesionalnega razvoja.
- Omogočiti je treba tudi možnosti in priložnosti za kolegialno učenje in izmenjavo dobrih praks iz tujine in iz Slovenije.

VI. Rezultati Evalvacije JV programa Računalniška pismenost za odrasle

Uvod

Predmet evalvacijske študije je bil program Računalniška pismenost za odrasle (RPO). Za učitelje v programu RPO ni predvideno posebno usposabljanje, definirani so le kadrovske pogoji.

Računalniška pismenost za odrasle (RPO) je javno veljavni program namenjen popularizaciji in spodbujanju splošne računalniške pismenosti med odraslimi. Javno veljavni program Računalniška pismenost za odrasle se je začel izvajati leta 2006. Ciljna skupina RPO so odrasli, ki sicer pri svojem delu in doma, nimajo dostopa do računalnika in ki računalnika še niso uporabljali ter si želijo pridobiti temeljno znanje za delo z njim za potrebe poklicnega in vsakdanjega življenja. V to skupino spadajo predvsem starejši od 40 let, odrasli brez izobrazbe in poklica, torej tisti, ki so najbolj ogroženi pri pridobivanju ključnih kompetenc, ki bi jim omogočale pridobiti ali ohraniti zaposlitev. Izrazila se je torej potreba po tako imenovanih pred-certifikatnih programih, ki omogočajo pridobivanje osnovnih računalniških znanj in spretnosti z možnostjo nadgradnje v pridobitev zahtevnejših računalniških certifikatov.

Udeleženci v programu spoznajo osnovne komponente računalnika in razumejo nekatere osnovne pojme informacijske tehnologije. Naučijo se uporabljati osnovne funkcije osebnega računalnika in operacijskega sistema. Prav tako se naučijo organizirati in upravljati z nosilci podatkov in datotekami, se naučijo pisati, oblikovati in tiskati besedilo ter uporabljati glavne spletne storitve in elektronsko pošto. Ker gre za relativno nezahteven program glede na zahtevane materialne in kadrovske pogoje, število razpisanih izvedb pa je bilo veliko, je ta program izvajalo okoli 70, po statusu različnih izvajalcev.

V našo raziskavo je bilo zajetih 377 udeležencev programa (od skupaj 3833 ali 9,8%), 54 direktorjev izvajalskih ustanov (od skupaj 72) ter 72 učiteljev v programu RPO (od skupaj 110).

Evalvacijska študija je imela cilj ugotoviti, koliko javno veljavni program Računalniška pismenost za odrasle zadovoljuje potrebe v njih opredeljenih ciljnih skupin in koliko dosega zastavljene cilje glede na to, da so se v zadnjih letih hitro spreminjale družbene razmere in struktura ciljnih skupin. V tem smislu je evalvacijska študija javno veljavnega programa RPO namenjena odgovoru na naslednje glavno raziskovalno vprašanje:

Kako javno veljavni program RPO v spremenjenih družbenih in gospodarskih okoliščinah zadovoljuje potrebe ciljnih skupin, ki jim je program namenjen in koliko dosega zastavljene cilje programa?

Glede programa RPO smo na osnovi empirične evalvacije predlagali:

- prenovo vsebin kurikula, ki so zaradi hitrega napredka tehnologije zastarele,
- opredeliti odprti kurikul, ki omogoča lažje prilagajanje zahtevnosti programa udeležencem,
- ta program je potrebno razumeti kot program začetne motivacije za izobraževanje, zato ne sme izostati animiranje za vključitev v druge programe ali oblike izobraževanja,
- potrebno je oblikovati nadaljevalni program RPO
- pripraviti izobraževanje/usposabljanje za učitelje RPO (ki doslej ni bilo predvideno)
- učiteljem omogočiti izmenjavo izkušenj.

Pomembnejše ugotovitve

Splošne ugotovitve empirične evalvacije programa RPO

Izvirno je bil program RPO zasnovan kot javno veljavni program za razvoj osnovnih računalniških znanj pri odraslih, ki ne uporabljajo računalnika na delovnem mestu in tudi ne doma, a se srečajo s potrebami, da bi znali uporabljati IKT tehnologijo. Splošna ocena vseh subjektov zajetih v evalvacijo je, da je program dober in pri njegovem izvajanju ni posebnih težav. Prenove ali boljše posodobitve so potrebne le vsebine v programu, ki niso več aktualne.

Uresničevanje ciljev programa in pridobljeno znanje in kompetence

Udeleženci programa RPO bi se najverjetneje tudi sami lotili dela z računalnikom po oceni ene petine učiteljev (21%), ostali so menili, da je to malo oziroma zelo malo verjetno. Glavni motiv za udeležbo v programu je bilo pričakovanje udeležencev, da bodo po končanem programu zmogli redno uporabljati računalnik, da jim bo novo znanje tako nekoliko olajšalo vsakodnevno življenje in odvisnost od mlajših generacij, najpogosteje pa je šlo za osebno odločitev »nekaj storiti zase«.

Skoraj polovica učiteljev (43,5%) je o glavnem cilju programa RPO - »obvladovanje računalnika in interneta za aktivnejšo vlogo v informacijski družbi« - menila, da se v izvedbah programa zelo dobro uresničuje. Cilj »popularizacija IKT« je po oceni učiteljev praviloma v celoti dosežen. Cilj »obvladovanje osnovnih komponent računalnika« ni popolnoma izpolnjen, ker praviloma obdelajo čiste osnove, ne zahajajo pa v podrobnosti – menijo pa, da se doseže zadovoljiva raven znanja. Glede cilja »osvojiti zmožnosti za uporabo spleta in e-pošte« je potrebna diferenciacija zaradi velikih razlik v predznanju udeležencev. Kot problematičen se je izkazal tudi cilj obvladati urejanje besedila - problem v tem primeru predstavljajo udeleženci, ki ne znajo tipkati. Najpogostejša kritična točka programa za starejše udeležence pa je tuj jezik (angleščina) in nerazumevanje nekaterih učnih gradiv.

Več kot polovica učiteljev program vsebinsko precej prilagodi predznanju in interesom udeležencev. Dobra tretjina učiteljev je zadovoljna s predpisanim obsegom programa, četrtnina jih meni, da bi moral biti krajši (do 30 ur). Na dostopnost učitelji vplivajo predvsem s prilagajanjem časa izvedbe (v 77%) in z ustrezno lokacijo (v 58%), izvajalska ustanova pa še s sodelovanjem z lokalnimi ustanovami pri zagotovitvi ustreznih pogojev. Izredno velika večina udeležencev (98,8%) je ocenila, da jim je program koristil. Po končanem programu udeleženci povprečno uporabljajo internet skoraj vsak dan, elektronsko pošto nekajkrat na teden, urejevalnik besedil večkrat na mesec, tiskalnik nekajkrat na mesec, digitalno fotografijo večkrat na leto in spletno bančništvo nekajkrat na leto.

Urejevalnik besedila Word povprečno uporablja po lastni oceni vsaj enkrat na teden več kot polovica udeležencev, od tega vsak dan 16%. Računalnik redno uporabljajo na primer za iskanje receptov, različne informacije, iskanje zaposlitve, nakupe na »bolhi«, prevajanje, pisanje za društvo upokojencev, e-pošto, internet, ob večerih...

Udeleženci so predlagali prečiščenje vsebin - skrajšati vsebine za Word in dodati e-pošto, internet. Med nujnimi spremembami so direktorji predlagali še večjo prilagoditev okolju, saj starostna struktura ni enotna na področju celotne Slovenije. Predstavniki lokalnih skupnosti bi pričakovali še boljše obveščanje lokalnih inštitucij in razširitev programa.

Pridobljeno znanje je v veliki meri ustrezno za vsakdanje potrebe večine udeležencev (77%), velika večina učiteljev (95%) je to potrdila. Učitelji (95%) so ocenili, da se vsaj tri četrtine udeležencev ob zaključku programa zaveda nujnosti računalniškega znanja v sodobnem svetu, kar so potrdili tudi udeleženci sami (v 99%). Velika večina (96%) udeležencev se strinja, da so v programu pridobili taka znanja, ki so povečala njihovo splošno poučenost, zaradi novih informacij in izkušenj z računalnikom se lažje znajdejo in imajo manj problemov v okolju, kjer živijo (86%), večina direktorjev (92%) pa meni, da so udeleženci močno povečali raven pismenosti in izboljšali svojo samopodobo.

Vključevanje udeležencev glede na opredeljeno ciljno skupino programa

V program so se vključevali pretežno udeleženci z nekoliko višjo izobrazbo, kot bi pričakovali glede na izhodišča programa. Razlog za udeležbo je želja po znanju (pri upokojevcih), potrebe po konkurenčnosti na trgu dela (pri mladih), na splošno pa potrebe po poznavanju IKT tehnologije. Glavne ovire za vključitev so: zadrega glede razumevanja navodil, nerazumevanje pisnih gradiv, kar je povezano tako z bralnimi veščinami kot z nekoliko počasnejšim tempom, ki ga udeleženci (predvsem upokojevcem) zmorejo. Razmisliti je potrebno o delitvi programa za udeležence, ki so delovno aktivni, in upokojene, ki se programa udeležujejo za hobi, saj gre za različne potrebe in različno motivacijo.

Večina učiteljev (83%) izvede vsa vsebinska področja kurikula programa. Kadar program ni izveden v celoti, so razlogi najpogosteje v pomanjkanju časa (24%) ali že predhodno osvojenem znanju udeležencev (20%). Pripravljenost za nadaljnje učenje je izrazilo skoraj dve tretjini (68%) udeležencev in sicer iz več razlogov, predvsem bi želeli spoznavati še e-fotografijo, Excel, delo s tabelami in druge vidike IKT.

Usposobljenost učiteljev

Predhodne delovne izkušnje učiteljev RPO v veliki meri vplivajo na uspešno poučevanje v programu RPO. Zadostno količino izkušenj za delo z odraslimi ima po lastni oceni 95% učiteljev, kar se ujema s podatki o kadrovskem izpolnjevanju pogojev za izvajanje programa RPO. Vendar pa so številni učitelji v programu RPO znanja za delo z udeleženci razvijali le skozi svoje delo, saj prihajajo iz drugih strokovnih področij, ne iz izobraževanja. Povprečje ocen udeležencev o učiteljevem delu kaže na veliko zadovoljstvo. Učitelji imajo razvite sledeče lastnosti: prijaznost in ustrežljivost, znajo prisluhniti posamezniku in se mu prilagoditi in imajo veliko strokovnega znanja. Program RPO namerava izvajati tudi v prihodnje štiri petine učiteljev RPO, ena petina tega ne ve, noben pa ne namerava opustiti tega dela. Šibke točke v usposobljenosti učiteljev so znanje o tem, kako se odrasli učijo, upoštevanje življenjskega položaja in problemov udeležencev, govorno nastopanje in andragoška izkušnost.

IV. Predlogi za prenovu JV programa Računalniška pismenost za odrasle

V nadaljevanju zgoščeno predstavljamo predloge za prenovu programa RPO. V začetnem delu navajamo nekaj izbranih predlogov iz prakse, ki so nam jih posredovali dolgoletni praktiki, v nadaljevanju pa nabor predlogov, ki smo jih oblikovali na osnovi empiričnih podatkov, analize mreže, teoretskih virov in drugih dokumentov.

Nekateri predlogi in izkušnje iz prakse

Največ izpostavljenih opaženih pomanjkljivosti je bilo s področja organizacije izobraževanja, nekaj pa finančne narave. Višina dodeljenih finančnih sredstev je za program RPO ustrezna po oceni točno polovice direktorjev, učitelj je dobro nagrajen za svoje delo po mnenju večine direktorjev (83,6%).

Poskrbeti bi bilo ponekod potrebno za večjo promocijo programa. Glede na to, da na nekatere izražene potrebe program ne odgovarja, so predstavniki lokalnih skupnosti menili, da bi morali oblikovati tudi nadaljevalni program RPO, z bolj poglobljenimi vsebinami računalniške pismenosti. Še vedno pa je občutno premalo sodelovanja med izvajalci – lokalno skupnostjo – gospodarstvom. Učinkovitost programa v lokalni skupnosti še ni optimalna, lokalne skupnosti v vlaganju v znanje ne prepoznajo priložnosti.

Predlogi za prenovu programa RPO

Predlogi:

- Preučiti je treba možnosti, da bi v večjem obsegu v program vključevali bolj ranljive skupine odraslih. Program bi tako lahko deloval kot eden izmed programov začetne motivacije za učenje in izobraževanje (v neformalnem in formalnem izobraževanju), saj udeležencem omogoča pridobivanje zelo uporabnih in konkretnih znanj ter pozitivno učno izkušnjo.
- Za večjo trajnost osvojenih znanj bi bilo potrebno v večji meri povezovati učenje s konkretnimi potrebami udeležencev zato, da bi po končanem programu pridobljena znanja uporabljali, s tem pa jih ohranjali in razvijali.
- Odpraviti je potrebno najpogostejši kritični točki programa - tuj jezik (za starejše udeležence angleščina) in nerazumevanje/prezahtevnost nekaterih učnih gradiv.
- Program je potrebno prilagoditi novostim (naj bo bolj odprt), skripta naj bo obsežnejša.
- V programu bi bilo treba vnaprej predvideti t.i. odprti kurikulum, ki bi ga učitelj lahko prilagajal po ravni predhodnega znanja bolj zahtevnim in manj zahtevnim udeležencem.
- Skupine udeležencev bi bilo potrebno oblikovati tako, da bi bile glede na predznanje bolj homogene.
- Program naj se nadaljuje v zahtevnejšo stopnjo, doda naj se več časa za vaje. Potrebno se je še bolj približati željam udeležencev - večkrat je bila ponovljena želja po nadaljevalnem programu.
- Pripraviti bi bilo potrebno še nadaljevalni program RPO, ki bi omogočil razvoj kompetence »reševanje problemov v tehnološko bogatem okolju« ter nadgraditev osnovnih računalniških znanj.

Predlogi za usposabljanje učiteljev:

- Za učitelje v programu RPO bi bilo potrebno oblikovati poseben modul usposabljanja, v katerem bi se lahko seznanili z osnovnimi značilnostmi učenja odraslih, specifičnimi potrebami nizko pismenih odraslih.
- Izvajalci, predvsem učitelji v programu bi potrebovali več znanja o prilagajanju programa posameznim ciljnim skupinam, npr. starejšim odraslim, odraslim s posebnimi potrebami.

- Učiteljem RPO bi bilo treba, tako kot drugim učiteljem odraslih, omogočiti izmenjavo izkušenj in kolegialno učenje.

Sodelavci pri podprojektu ESS Razvoj pismenosti
V Ljubljani, marec 2011

VII. Priloga

Smernice za politiko in prakso razvoja temeljnih spretnosti odraslih evropskega Akcijskega načrta za izobraževanje odraslih

Naša raziskava je bila usmerjena v evalvacijo programov. Kot nosilci nacionalne evalvacije pa smo mnenja, da je pri prenovi programov, uvajanju novosti in nadaljnjem razvoju, potreben razmislek o sistemski umeščenosti tega področja. Pri tej širši analizi si je smiselno pomagati tudi s Smernicami, ki so oblikovane v podporo oblikovanju nacionalnih politik na tem področju in združujejo pestre izkušnje različnih evropskih držav.⁵

Smernice izpostavljajo, da je za vključevanje ranljivih skupin manj izobraženih odraslih v programe za zviševanje ravni temeljnih zmožnosti in kompetenc in s tem zmanjševanje njihove socialne in ekonomske izključenosti, potrebno zelo usklajeno delovanje lokalnih in nacionalnih oblasti ter vseh relevantnih deležnikov na različnih ravneh. Posameznik bi moral biti v središču triangulacijskega učinkovanja: vlada s svojimi resorji, ki zagotavljajo ustrezno ogrodje, upravljajo in spremljajo uresničevanje ukrepov; povpraševanje skupaj z delovanjem socialnih partnerjev; ponudba, ki vključuje različne izvajalce: izobraževalne organizacije, delodajalce, muzeje, knjižnice, zapore, verske organizacije, socialne in kulturne ustanove, društva in prostovoljske organizacije.

Izbrali smo tiste vidike Smernic, ki bi morali biti glede na rezultate naše evalvacije v ospredju pri nadaljnjem načrtovanju.

Izboljševanje pogojev na sistemski ravni

- Omogočati take sistemske pogoje, da bo udeležba odraslih v programih za razvoj pismenosti urejena kot pravica.
- Preučiti možnosti za finančne in davčne spodbude za udeležbo v programih za najbolj ranljive.
- Potrebno je vzpostaviti javno mrežo izvajalcev programov (programska akreditacija).
- Okrepiti je potrebno skrb za zagotavljanje kakovosti.
- Pospešiti vključevanje »izhodov« programov v sistem vrednotenja in priznavanja neformalno pridobljenih znanj.
- Vplivati na nacionalno kvalifikacijsko ogrodje, ki omogoča pridobivanje kvalifikacij na najnižjih ravneh ter urediti možnost postopnega pridobivanja kreditov za doseganje popolne kvalifikacije/ravni izobrazbe (vzpostaviti nacionalne standarde temeljnih zmožnosti).
- Okrepiti poklicni položaj učiteljev in mentorjev in zagotoviti možnosti kakovostnega profesionalnega razvoja.
- Podpora programom s strani drugih politik (socialna, trg dela, zdravje, razvoj podeželja, regionalna in gospodarstvo) naj bo sistemsko načrtovana in vzdrževana.
- Sistemsko omogočiti transfer dobrih praks med učitelji in praktiki ter načrtovalci politik.

Podpora in svetovanje posamezniku na njegovi izobraževalni poti

- Posebno pozornost nameniti analizi izobraževalnih potreb in animaciji ranljivih ciljnih skupin (usposabljanje izvajalcev in sistemski pogoji za tovrstno delo).

---

⁵ Basic Skills Provision For Adults: Policy And Practice Guidelines, (osnutek 2010)
<http://www.ksill.net/Documents/Basic%20skills%20guidelines.pdf>

- Okrepiti svetovalno podporo odraslim iz najbolj ranljivih ciljnih skupin.
- Omogočiti primerno pot za vrednotenje in priznavanje predhodnega učenja (neformalnega in priložnostnega) tudi ranljivim, ki sami te poti ne zmorejo; ter s tem povezano vrednotenje in ocenjevanje znanja ter možnost priznavanja znanja.
- Prilagajanje izobraževalnega programa življenjskemu in delovnemu kontekstu posameznika.
- Poudarjati pomen uporabe ustreznih metod poučevanja.
- Pomoč pri učenju.
- Sistemsko olajšati zagotavljanje napredovanja po individualnem izobraževalnem načrtu.
- Zagotavljanje kakovosti (programa, procesa in rezultatov).
- Ustrezno temeljno usposabljanje in stalno strokovno izpopolnjevanje učiteljev/mentorjev.
- Ciklično spremljanje in evalvacija na nacionalni ravni.

Razvoj in raziskovanje področja

- Razvojnim delavcem omogočiti dostop do zanesljivih in primerljivih podatkov o stanju na področju temeljnih zmožnosti.
- Preučiti možnost izvedbe raziskave o širših družbenih koristih vlaganja v razvoj temeljnih zmožnosti in pismenosti (cost-benefit ekspertiza).
- Sprotno raziskovanje izobraževalnih potreb na nacionalni ravni.
- Nadaljnji razvoj ponudbe izobraževalnih programov za razvoj pismenosti in temeljnih zmožnosti.
- Spremljanje in evalvacija ukrepov.